

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 3193/2022. (IV. 29.) AB HATÁROZATA

bírói kezdeményezés elutasításáról

Az Alkotmánybíróság tanácsa jogszabály alaptörvény-ellenességének megállapítása iránti bírói kezdeményezés tárgyában – *dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó és dr. Dienes-Oehm Egon* alkotmánybírók párhuzamos indokolásával – meghozta a következő

h a t á r o z a t o t:

Az Alkotmánybíróság a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet 158/B. § (3) bekezdés második mondata alaptörvény-ellenességének megállapítására, megsemmisítésére és alkalmazásának kizárására irányuló bírói kezdeményezést elutasítja.

I n d o k o l á s

I.

- [1] 1. A Keszthelyi Járásbíróság bírója (a továbbiakban: indítványozó) az előtte folyamatban lévő 4.P.20.539/2021. számú, számadási hiány megfizetésére kötelezés iránt indított peres eljárásban az eljárás felfüggesztése mellett az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 25. § (1) bekezdése alapján indítványozta, hogy az Alkotmánybíróság a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.) 158/B. § (3) bekezdés második mondata alaptörvény-ellenességét állapítsa meg, azt semmisítse meg, továbbá rendelje el a megsemmisített jogszabályi rendelkezésnek az Alkotmánybíróság eljárására okot adó ügyben, valamint bármely bíróság előtt folyamatban lévő, azonos tárgyú ügyekben történő alkalmazási tilalmát, tekintettel arra, hogy az indítványozó szerint a támadott jogszabályi rendelkezés ellentétes az Alaptörvény II. cikkével, XXVIII. cikk (1) bekezdésével, és az I. cikk (3) bekezdésével.
- [2] 1.1. Az alapügyben megállapított tényállás szerint a Keszthelyi Járásbíróság 2019. április 9. napján kelt, és még aznap jogerőre emelkedett 7.P.20.611/2018/15. számú ítéletével az alapügy alperesének édesapját cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezte. A Zala Megyei Kormányhivatal Keszthelyi Járási Hivatala (az alapügy felperese) ZA-01C-GYH-651-15/2019. számú, 2019. május 28. napján kelt határozatával gondnokul az alapügy alperesét (a gondnokolt gyermekét) rendelte ki, és részére egyszerűsített éves számadás benyújtását engedélyezte.
- [3] 1.2. Az alapügy alperese 2020. május 12. napján nyújtotta be egyszerűsített éves számadását az alapügy felpereséhez, amely a tényállás tisztázása során tudomására jutott bizonyítékokra figyelemmel a számadási eljárás keretében az alperes gondnokot hivatalból eseti számadás benyújtására kötelezte. Az eseti számadási felhívásnak a gondnok nem tett eleget, ezért a felperes hatóság a rendelkezésére álló adatok alapján azt állapította meg, hogy az alperes gondnok a gondnokolt vagyonából 3 863 088 forint felhasználásáról nem számolt el hitelt érdemlő módon, így a 2020. július 7. napján kelt ZA-04C-GYH/677-21/2020. számú határozatával felszólította a gondnokot az említett összeg nyolc napon belül történő elhelyezésére a gondnokolt nevére nyitott gyámhatósági fenntartásos folyószámlára.
- [4] Az alapügy alperese (a gondnok) a felperes ezen határozatában foglaltaknak sem tett eleget, ezért a felperes hatóság keresetet indított az alperes gondnokkal szemben, melyben azt kérte, hogy a bíróság kötelezze az alperest a számadás során megállapított 3 863 088 forint hiánynak a gondnokolt nevére nyitott gyámhatósági fenntartásos forint folyószámlára történő megfizetésére, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2:37. § (1) és (5) bekezdése, valamint a Gyer. 158/B. § (3) bekezdése alapján.

- [5] 2. Az indítvány szerint a Gyer. 158/B. § (3) bekezdés második mondata ellentétes az Alaptörvény II. cikkével, XXVIII. cikk (1) bekezdésével, és az I. cikk (3) bekezdésével, az alábbiak szerint.
- [6] Az indítványozó szerint az Alaptörvény II. cikke szerinti emberi méltósághoz való jog olyan alapjog, melyet az Alkotmánybíróság és a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható. Az emberi méltósághoz való jog magában foglalja az önrendelkezés szabadságához való alapjogot is, az 1/1994. (I. 7.) AB határozatból következő módon. Az önrendelkezési jog fontos tartalmi eleme, hogy az egyén alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse, mely magában foglalja a jogérvényesítéstől való tartózkodás jogát is. Eszerint tehát mindenkinek szabadságában áll eldönteni, hogy a jogai és törvényes érdekei védelmére nyitva álló és alkotmányosan biztosított hatósági igényérvényesítési utat igénybe veszi-e vagy attól tartózkodik. Az önrendelkezés alkotmányos jogának eljárásjogi aspektusa a fél rendelkezési joga, amely magában foglalja azt a jogosultságot is, hogy a fél a perbe vitt anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezzen. Ha a jogszabályok valamely állami szervnek biztosítanak keresetindítási jogot, az szükségképpen az alkotmányos önrendelkezési jog és cselekvési autonómia korlátozását jelenti, mert lehetővé teszi az alanyi jogoknak az egyén akaratától független vagy akár azzal ellentétes érvényesítését is. A Ptk. 2:22. § (1) bekezdése alapján a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett személy jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el, aki a Ptk. 2:34. § (1) bekezdése értelmében a gondnokolt törvényes képviselője. Ez egyben azt is jelenti az indítványozó szerint, hogy a gondnokoltat megillető önrendelkezési jogot (ideértve a gondnokolt javára fennálló követelések bírósági eljárásban történő érvényesítése iránti jogot is) a gondnok gyakorolja, ezért a gyámhivatal részére a gondnokoltat megillető vagyoni követelés érvényesítése érdekében biztosított keresetindítási jogosultság jelentősen és közvetlenül korlátozza a gondnokolt Alaptörvény II. cikke szerinti önrendelkezési jogát.
- [7] Az indítványozó az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti tisztességes bírósági eljáráshoz való jog sérelmét is állította, tekintettel arra, hogy a jogvitában érdekelt fél alkotmányos joga az, hogy ügyét a bíróság elé vigye, mely magában foglalja annak szabadságát is, hogy e jogával ne éljen. Az indítvány szerint a támadott jogszabályi rendelkezés a közvetlen érdekeltnek minősülő gondnokolt törvényes képviselőt ellátó gondnokkal szemben teszi lehetővé az igényérvényesítést, méghozzá a gondnokolt érdekében, ezáltal a szabályozás közvetlenül és jelentősen korlátozza az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti alapjogot.
- [8] Az indítványozó végezetül arra is utalt, hogy az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése értelmében az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvénynek kell megállapítania. Jelen esetben azonban a gyámhivatal számára a gondnokoltat megillető követelés érvényesítése érdekében a keresetindítási jogot kizárólag a Gyer. 158/B. § (3) bekezdés második mondata, azaz nem egy törvényi, hanem egy alacsonyabb szintű szabályozás rögzíti. A támadott jogszabályi rendelkezés az Alaptörvény II. cikke és XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti jogok közvetlen és jelentős korlátozását eredményezi, melyet ezért a jogalkotónak törvényi szinten kellett volna szabályoznia.

II.

- [9] 1. Az Alaptörvény indítvánnyal érintett rendelkezései:

„I. cikk (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”

„II. cikk Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”

„XXVIII. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, észszerű határidőn belül bírálja el.”

[10] 2. A Gyer. indítvánnyal érintett rendelkezése:

„158/B. § (3) Ha a számadás alapján a gyámhivatal hiányt vagy indokolatlan kiadást, illetve a nem megfelelő gazdálkodás eredményeképpen kárt állapít meg, a számadásra kötelezett személyt felhívja, hogy az okozott kár összegét a felhívás kézhezvételét követő nyolc napon belül a betétbe fizesse be. Ha a számadásra köteles az összeget vagy annak egy részét vitatja, a gyámhivatal a követelés érvényesítése iránt polgári pert indít.”

III.

[11] A bírói kezdeményezés nem megalapozott.

[12] 1. Az Abtv. 25. §-a szerint a bíró – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – abban az esetben kezdeményezi az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *b*) pontja alapján az Alkotmánybíróságnál a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását, ha az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a bírói kezdeményezés az Abtv. 25. §-ában és 52. §-ában előírt feltételeknek eleget tesz {vö. 3058/2015. (III. 31.) AB végzés, Indokolás [8]–[24]; 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [26]–[28]; 3064/2016. (III. 22.) AB határozat, Indokolás [8]–[13]}. A támadott jogszabályi rendelkezést az eljárásban alkalmazni kell, az eljárás felfüggesztése megtörtént, és az indítványozó kezdeményezte a támadott jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését, továbbá alkalmazásának kizárását.

[13] 2. A Ptk. 2:34. § (1) bekezdése értelmében a gondnok a cselekvőképesség teljes korlátozása esetén, vagy azon ügycsoportok tekintetében, amelyekben a bíróság a cselekvőképességet részlegesen korlátozta, a gondnokolt törvényes képviselője. A 2:34. § (2) bekezdése alapján a gondnok a gondnokolt vagyonának kezelésére akkor jogosult, ha a bíróság az érintett személy cselekvőképességét teljesen vagy a jövedelméről vagy a vagyonáról való rendelkezésben korlátozta. A Ptk. 2:34. § (1) és (2) bekezdései értelmében tehát a gondnok két fő kötelezettsége a gondnokolt törvényes képviselője és vagyonkezelése. A gondnok tevékenysége nem szakad el teljesen a gondnokolt akarától: a Ptk. 2:34. § (4) bekezdése alapján ugyanis, ha a gondnokolt előzetes jognyilatkozatában meghatározta, hogy a gondnoka egyes személyes és vagyoni ügyeiben miként járjon el, a gondnoknak a feladatait ennek figyelembevételével kell ellátnia. A Ptk. 2:35. § (1) bekezdése pedig általános követelményként rögzíti, hogy a gondnok vagyonkezelésének a gondnokolt érdekeit kell szolgálnia. A gondnok vagyonkezelésének célja kettős: egyfelől gondoskodnia kell a gondnokolt vagyonának megővéséről, másfelől pedig a vagyon terhére biztosítania kell a gondnokolt jóllétét, adott esetben a gondnokolt előzetes jognyilatkozatában megjelölt módon és keretek között. A gondnok tehát ennek megfelelően minden esetben célhoz kötötten kezelheti a gondnokolt vagyonát.

[14] A Ptk. 2:36. § (1) bekezdése értelmében a gyámhatóság feladata a gondnok tevékenységének felügyelete, azaz a gyámhatóság a gondnok tevékenységének szabályszerűségét ellenőrzi. Annak érdekében, hogy a gyámhatóság felügyelhesse a gondnok tevékenységét, a Ptk. 2:37. § (1) bekezdése előírja, hogy a gondnok a vagyon kezeléséről évente köteles számadást készíteni a gyámhatóságnak, mely számadás egyes esetekben (nevezetesen, ha a gondnok a gondnokolt közeli hozzátartozója) egyszerűsített számadásként is megvalósulhat, a gyámhatóság engedélyével. A Ptk. 2:37. § (3) bekezdése értelmében a gyámhatóság indokolt esetben a gondnokot eseti számadásra kötelezheti, még akkor is, ha egyébként a gondnok számára egyszerűsített számadás benyújtását engedélyezte. A gyámhatóság ezen jogköre ugyanakkor nem korlátlan: a gyámhatóság csak a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményével összhangban, indokolt esetben kötelezheti a gondnokot eseti számadás benyújtására. A tisztességes hatósági eljárás Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdésére visszavezethető követelménye ugyanakkor azt is megkívánja, hogy a gyámhatóság minden esetben megjelölje azt az indokot, amely miatt a gondnokot eseti számadás benyújtására kötelezi.

[15] Az Alkotmánybíróság utal arra, hogy a Ptk. Negyedik Könyve hasonlóan részletes szabályokat tartalmaz a gyámrendelésre vonatkozóan is, a gyám számadási kötelezettségét pedig a Ptk. 4:239. §-a lényegében a gondnokkal azonos módon szabályozza.

- [16] 3. A Gyer. támadott rendelkezése a gyámhivatal eljárására vonatkozóan tartalmaz szabályokat a számadásra kötelezett gondnokkal, illetőleg gyámmal összefüggésben.
- [17] A Gyer. 158. § (9) bekezdése egyértelműen rögzíti, hogy a vagyon kezelésével megbízott gondnoknak, illetőleg gyámnak a számadás alapjául szolgáló bizonylatokat még egyszerűsített számadás esetén, illetve az éves számadási kötelezettség alóli mentesség esetén is meg kell őriznie (a bizonylat nélkül elszámolható költségek kivételével). Ezen rendelkezés garanciális jelentőséggel bír: abban az esetben, ha egyszerűsített számadás esetén, illetőleg az éves számadási kötelezettség alóli mentesség esetén a jogalkotó nem írta volna elő a bizonylatmegőrzési kötelezettséget, bizonylatok hiányában a gyámhatóság még kivételes, indokolt esetekben sem tudná hatékonyan ellenőrizni a vagyon kezelésére kötelezett gondnok vagy gyám vagyonkezelési tevékenységét. A Gyer. 159/A. § (6) bekezdése értelmében bizonylat nélkül kizárólag az élelmezéssel és a háztartással kapcsolatos költségek fogadhatóak el, amennyiben ezen költségek havonta nem haladják meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének háromszorosát. A Gyer. 158/B. § (3) bekezdése pedig akként rendelkezik, hogy ha a számadás alapján a gyámhivatal hiányt vagy indokolatlan kiadást, illetve a nem megfelelő gazdálkodás eredményeképpen kárt állapít meg, a számadásra kötelezett személyt felhívja, hogy az okozott kár összegét a felhívás kézhezvételét követő nyolc napon belül a betétbe fizesse be. Ha a számadásra köteles az összeget vagy annak egy részét vitatja, a gyámhivatal a követelés érvényesítése iránt polgári pert indít. Az Alkotmánybíróságnak ezen (és az indítványhoz kötöttségre elvére figyelemmel csakis ezen) utóbbi jogszabályi rendelkezés Alaptörvénnyel való összhangját kellett jelen eljárásában értékelnie.
- [18] 4. Az Alaptörvény II. cikke szerinti emberi méltósághoz való jog magában foglalja az önrendelkezés szabadságát. Ennek egyaránt része az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait az állami szervek, illetőleg bíróságok előtt érvényesítse, miként az a jog is, hogy az egyén a jogérvényesítéstől tartózkodjon. Ugyanez a megközelítés az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése vonatkozásában is megfelelően irányadó: a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog arra biztosít az egyén számára alanyi jogot, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, észszerű határidőn belül bírálja el. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése sem értelmezhető akként, hogy ez alapján az egyént a saját autonómiájába tartozó kérdésekben a bírósághoz fordulás kötelezettsége terhelné.
- [19] Az Alaptörvény II. cikke szerinti önrendelkezési jog lényege az egyén döntési szabadsága, mely egyebek között az egyén cselekvési autonómiájában ölt testet [lásd: 24/2014. (VII. 22.) AB határozat, Indokolás [140]]. Ezen döntési szabadság a bírósághoz fordulás jogával összefüggésben, perbeli önrendelkezésnek pedig az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése védelmi körében is értelmezhető. Az indítványozó szerint azáltal, hogy a gyámhivatal kötelezően érvényesíti a gondnokoltat megillető vagyoni követelést, végső soron a gondnokolt Alaptörvényben biztosított jogait sérti, hiszen a gondnokolt oly módon is dönthetne, hogy nem kíván ezen jogával élni. A gyámhivatal a Gyer. 158/B. § (3) bekezdéséből fakadóan nem csupán jogosult, hanem mérlegelést nem tűrően minden esetben köteles is érvényesíteni a hiányból, indokolatlan kiadásból vagy nem megfelelő gazdálkodás eredményeképpen keletkezett kárból fakadó követelést.
- [20] 5. A cselekvőképességükben korlátozottak jogvédelmének általános szintjét a Ptk. rendelkezései jelentik (Ptk. 2:19. §-2:24. §). Ezen rendelkezéseken belül a Ptk. 2:21. §-a rendelkezik a cselekvőképesség teljes korlátozásáról, amelyet a bíróság akkor rendelhet el, ha az érintett személy jogainak védelme a cselekvőképességet nem érintő módon vagy a cselekvőképesség részleges korlátozásával nem biztosítható. Az Alkotmánybíróság a 11/2014. (IV. 4.) AB határozatban, visszautalva a 74/2009. (VII. 10.) AB határozatban tett megállapításokra, azt rögzítette, hogy egyfelől az emberi méltóságot, mint önrendelkezési jogot, súlyosan érinti a cselekvőképesség megvonása vagy korlátozása, másfelől pedig „[a] gondnokság alá helyezéssel kapcsolatos szabályok elsődleges célja az ügyeinek vitelére képtelen és ezért kiszolgáltatott felnőtt személyének és vagyonának a védelme. A gondnokság intézménye azokat az embereket segíti, akiknek mentális megbetegedés vagy mentális képességeik megfogyatkozása miatt tartósan vagy átmenetileg sérült a döntési képességük. [...] A szabály kiindulópontja az, hogy a cselekvőképtelensége miatt gondnokság alatt álló személy döntési képessége oly mértékben sérült, hogy a jogszabálynak az érintett személyt saját döntéseinek következményeitől is meg kell óvnia. Ebben az esetben az önmaga képviselőre nem képes személy gondnoka éppen a gondnokolt alapjogainak érvényesítésében segíthet.” [11/2014. (IV. 4.) AB határozat, Indokolás [32]; utóbb erre visszautalva: 3046/2016. (III. 22.) AB határozat, Indokolás [44]] Az Alkotmánybíróság a 11/2014. (IV. 4.) AB határozatában egyebek között arra

a következtetésre jutott, hogy nem sértik az Alaptörvény II. cikkét a Ptk. cselekvőképtelen nagykorúak jognyilatkozatára vonatkozó rendelkezései. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény II. cikkével kapcsolatos fenti megállapításait a Ptk. 4:223. §–4:233. § szerinti gyámság jogintézményével kapcsolatosan is megfelelően irányadónak tekinti, figyelemmel arra, hogy a Ptk. 4:224. §-a értelmében a gyám (hacsak a Ptk. eltérően nem rendelkezik) a gyámsága alatt álló gyermek gondozója, nevelője, vagyonának kezelője és a gyermek törvényes képviselője.

- [21] 6. Mindez egyben azt is jelenti, hogy amikor a számadásra kötelezett gyám vagy gondnok elkészíti éves számadását, melynek helyességét a gyámhivatal a Gyer. 158/B. § (1) bekezdés a) pontja alapján ellenőrzi, és adott esetben, az ellenőrzés eredményeként végső soron a Gyer. 158/B. § (3) bekezdése alkalmazására (a gyámhivatal általi perindításra) sor kerül, a gondnokolt cselekvőképességének korlátozására már korábban jogszerűen, a Ptk. vonatkozó rendelkezéseinek alapulvételével sor került. Éppen ezen megelőző korlátozás helyezte a gondnokot abba a jogi helyzetbe, hogy a gondnokolt vagyonával meghatározott jogszabályi keretek között rendelkezessen, a gyámhivatalt pedig abba a pozícióba, hogy a számadásra kötelezett gondnok tevékenységét a jogszabályi kereteknek megfelelően felügyelje. Ez pedig egyben azt is jelenti, hogy ezen megelőző korlátozásra tekintettel a támadott jogszabályi rendelkezés már csupán járulékos jellegű, a korábban elrendelt korlátozás és az annak keretében születő vagyonkezelési döntések törvényességét biztosító rendelkezés.
- [22] Ugyan kétségtelen tény, hogy a gondnok vagyonkezelésének a gondnokolt érdekeit kell szolgálnia, mégis, egyes esetekben (így például akkor, amikor a gondnok egyébként a gondnokolt közeli hozzátartozója, a kiadás indokoltsága nem hiányzik minden kétséget kizáróan, vagy pedig adott esetben a hiány számadási hiányosságokra vezethető vissza) nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a gondnokolt szabad akaratából (ha egyébként nem állna gondnokság alatt) valójában nem érvényesítene igényt a gondnokával szemben. Azáltal azonban, hogy a gondnokolt cselekvőképessége egy megelőző bírói döntés eredményeként, az abban foglalt keretek között jogszerűen már korlátozásra került, a gyámhivatal a Gyer. 158/B. § (3) bekezdése szerinti perindítással már fogalmilag nem tudja ezt az egyébként is korlátozott cselekvőképességet tovább korlátozni a gondnok számadási kötelezettségének ellenőrzése során. Ennek megfelelően a Gyer. 158/B. § (3) bekezdése, mely egyes meghatározott esetekben a gyámhivatal fellépési (perindítási) jogát rögzíti, nem a gondnokolt cselekvőképességét korlátozza tovább, hiszen azokban a kérdésekben, amelyekben a gondnokolt cselekvőképessége nem került korlátozásra, a gondnok valójában nem is jogosult eljárni, a gyámhivatalnak pedig ebből következően nincs fellépési lehetősége sem.
- [23] A Gyer. 158/B. § (3) bekezdése az indítványozó megközelítésével szemben valójában éppen ezért az állam intézményvédelmi kötelezettségének megvalósítását biztosító szabály azokban az esetekben, amikor a gondnokolt (cselekvőképességének már korábban bekövetkezett korlátozottságára tekintettel) maga egyáltalán nincs abban a jogi helyzetben, hogy dönthesse a gondnok számadásával kapcsolatos egyes kérdésekről. Az állam kötelessége az alapvető jogok tiszteletben tartására és védelmére nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell a megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről [elsőként: 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297, 303; az Alaptörvény hatálybalépését követően: 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [63]; legutóbb hasonlóan: 32/2021. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [43]]. Az alapjog védelmére irányuló intézményvédelmi kötelezettségének teljesítése érdekében tehát az államnak meg kell teremtenie azon (jogszabályi) kereteket, amelyek az emberi méltósághoz való alapjog és annak egyes részjogosultságai gyakorlásához a megfelelő feltételeket, valamint a joggyakorlás során érintett jogi érdekek egyensúlyát biztosítják [24/2014. (VII. 22.) AB határozat, Indokolás [132]].
- [24] Amikor a Gyer. 158/B. § (3) bekezdése akként rendelkezik, hogy ha a számadás alapján a gyámhivatal hiányt vagy indokolatlan kiadást, illetve a nem megfelelő gazdálkodás eredményeképpen kárt állapít meg, a számadásra kötelezett személyt felhívja az okozott kár megfizetésére, amennyiben pedig a számadásra kötelezett az összeget vagy egy részét vitatja, a gyámhivatal a követelés érvényesítése iránt polgári pert indít, az állam az ugyancsak az Alaptörvény II. cikkére visszavezethető objektív intézményvédelmi kötelezettsége keretében gondoskodott arról, hogy a gondnokolt vagyonának szabályszerű kezelését ellenőrizze, és az esetlegesen felmerülő nem szabályszerű vagyonkezelés (anyagi) következményeit végső soron akár bírósági eljárás kezdeményezésével is orvosolja.
- [25] A gondnok (és hasonlóan, a Ptk. Negyedik Könyve vonatkozó rendelkezéseinek alapulvételével a gyám) kirendelésére minden esetben határozattal kerül sor, a gondnok pedig a gondnokolt személyével és vagyonával kapcsolatos jogait és kötelezettségeit e határozat, valamint a gondnok tevékenységére vonatkozó jogszabályok keretei között látja el, melyet a gyámhatóság a Ptk. 2:36. § (1) bekezdésének megfelelően felügyel. Ezen

felügyeleti jogkör egyik eleme, hogy a gondnok a Ptk. 2:37. § (1) bekezdésének megfelelően a vagyon kezeléséről évente köteles számadást készíteni a gyámhatóságnak. Amikor a gyámhatóság a számadást ellenőrzi, és annak keretében adott esetben eseti számadást ír elő [Ptk. 2:37. § (3) bekezdés], illetőleg a számadás alapján hiány vagy indokolatlan kiadás, illetve a nem megfelelő gazdálkodás eredményeképpen kár megállapítására kerül sor, és a gyámhivatal felhívja a gondnokot annak megtérítésére [a Gyer. 158/B. § (3) bekezdésének megfelelően], a gyámhivatal végső soron tehát a saját közigazgatási határozatának, illetőleg a gondnok tevékenységére vonatkozó jogszabályoknak a betartását ellenőrzi, illetőleg azt az általános követelményt kéri számon, hogy a gondnok a tevékenységét „a jó gazda gondosságának” megfelelően látta-e el. Éppen ezért van annak garanciális jelentősége, hogy a gyámhatóság a gondnokrendelő határozatában részletesen tájékoztassa a kirendelt gondnokot a jogairól és kötelezettségeiről, ideértve a vagyonkezelésre vonatkozó szabályokat is.

[26] Tekintettel arra, hogy az indítványozó által támadott jogszabályi rendelkezés éppen ezen gyámhatósági kötelezettség kikényszerítését (és végső soron a gondnokolt vagyonának szabályszerű, és egyben a jó gazda gondosságának megfelelő kezelését) célozza, a gondnok kirendeléséről szóló határozatban foglaltaknak megfelelően, a gondnokoltnak pedig (a cselekvőképesség korlátozásával kapcsolatos bírói döntésre közvetlenül visszavezethető módon) pedig abban a körben, amelyben a gondnok eljárhat, valójában a megelőző bírói döntés folyamánaként nem áll fenn az Alaptörvény II. cikke, illetőleg XXVIII. cikk (1) bekezdése hatálya alá tartozó önrendelkezési joga, ezért az Alkotmánybíróság arra a következtetésre jutott, hogy a vizsgált szabályozás az indítványban foglalt okból nem ellentétes (ugyanis a cselekvőképesség már korábban megtörtént korlátozása miatt fogalmilag nem lehet ellentétes) az Alaptörvény II. cikkével és XXVIII. cikk (1) bekezdésével.

[27] Az Alkotmánybíróság ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy a Gyer. 158/B. § (3) bekezdésén alapuló perindítás nem jelenti a gondnok automatikus, érdemi vizsgálat nélküli bírósági marasztalását. Abban az esetben, ha Gyer. 158/B. § (3) bekezdése alapján a gyámhivatal polgári pert indít, a polgári peres eljárás keretei között, a felek indítványaira is figyelemmel, végső soron az ügyben eljáró bíróságnak (jelen esetben tehát az indítványozónak) kell abban a kérdésben állást foglalnia, hogy a gondnokrendelő határozat tartalmára, valamint a gondnok tevékenységére vonatkozó jogszabályi kereteket figyelemmel a gondnok a vagyonkezelése során okozott-e hiányt, kárt, illetőleg indokolatlan kiadást, és ha igen, akkor annak mértéke megegyezik-e a kereseti kérelemben megjelölt összeggel.

[28] 7. A vizsgált szabályozás a fentiek szerint valójában nem korlátozza a gondnokolt Alaptörvény II. cikke és XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti jogait, merthogy ezen jogok korlátozása már korábban, közvetlenül a Ptk. hivatkozott rendelkezéseinek alkalmazásával és annak keretei között bekövetkezett, így a Gyer. 158/B. § (3) bekezdése nem hozható összefüggésbe az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésével az indítványban állított okból, ily módon pedig az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének sérelme sem állapítható meg.

[29] 8. A fentiekre tekintettel az Alkotmánybíróság a Gyer. 158/B. § (3) bekezdés második mondata alaptörvényellenességének megállapítására, megsemmisítésére és alkalmazásának kizárására irányuló bírói kezdeményezést elutasította.

Budapest, 2022. április 5.

Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
tanácsvezető alkotmánybíró

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szabó Marcel s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Szalay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [30] Egyetértek azzal, hogy a Gyer. bírói indítvánnyal támadott rendelkezése [158/B. § (3) bekezdés második mondata] nem alaptörvény-ellenes, de mindezt más indokok mentén látom levezethetőnek az alábbiak szerint.
- [31] Az indítvány szerint a Gyer. támadott rendelkezése, amely perindítási jogot biztosít a gyámhatóság számára a gondnokkal szemben, az Alaptörvény II. cikkében deklarált, a gondnokoltat megillető önrendelkezési jogot alaptörvény-ellenesen korlátozza.
- [32] Szükségesnek tartom rögzíteni azt, hogy a cselekvőképesség teljes korlátozását kimondó bírói döntés hatálya alatt álló személy további alapjogi jogkorlátozása nem lehet „automatikus”, avagy „járulékos jellegű”. Ezért vitathatónak tartottam a többségi határozat azon megállapítását, amely szerint „a gondnokolt cselekvőképességének korlátozására már korábban jogszerűen, a Ptk. vonatkozó rendelkezéseinek alapulvételével sor került”, és így a Gyer. vizsgált 158/B. § (3) bekezdése szerinti „perindítással már fogalmilag nem tudja ezt az egyébként is korlátozott cselekvőképességet tovább korlátozni a gondnok számadási kötelezettségének ellenőrzése során”.
- [33] Véleményem szerint a vizsgált szabályozás alkotmányossága azzal indokolható, hogy a Ptk. 2:22. § (1) bekezdése értelmében a cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozata semmis. Nevében – ugyanezen bekezdés második fordulata értelmében – a gondnoka jár el. E szerint tehát törvényi szintű norma (Ptk.) rendelkezése zárja ki a gondnokolt személy önrendelkezését, amely kiterjed a perindításra és a perbeli nyilatkozatokra is. A Ptk. rendszere szerint a cselekvőképtelenséget előidéző tudatállapot következményét jogi tényként a bíróság ítélete állapítja meg. Ugyanakkor a jogalkotó a gondnokság magánjogi jogintézményét közjogi, közhatalommal bíró kontrollal erősítette meg, amely a cselekvőképtelen személyi, vagyoni érdekeinek fokozott védelmére hivatott [nem csupán a nagykorú esetében, de a Ptk. 2:15. § (1) bekezdésében meghatározott pontok szerint kiskorúak esetében is]. A Ptk. 2:36. § (1) bekezdése a gyámhatóság számára biztosít általános felügyeleti jogkört a gondnok tevékenysége felett. A Ptk. 2:23. §-a pedig a gyámhatóságot nevesíti hozzájárulásra jogosultként a gondnokolt vagyont érintő, nagyobb volumenű döntések esetében.
- [34] Az önrendelkezési jog kizárása cselekvőképtelen nagykorú személyek esetén tehát nem az azt egyéniesítve megállapító jogalkalmazói (bírói vagy hatósági) aktussal, de nem is önmagában a kormányrendeleti szintű szabállyal áll összefüggésben, hanem a Ptk. törvényi szintű rendelkezéseiből következik. A perindítás – mint jognyilatkozat – kizártsága ezért *ipso iure* a Ptk. rendelkezésén alapul, mint minden más jognyilatkozaté is.
- [35] Az általános jogalkotói cél tehát az, hogy a gondnokolt érdekei az elsődlegesek. Így biztosítva, hogy a cselekvőképesség teljes kizárása esetén a gondnokoltak ne kelljen elszenvednie olyan vagyoni hátrányt, amely – adott esetben – a gondnok egyéni érdekeit szolgálja. Ez a jogalkotói cél egyebekben nem csupán közigazgatási jogi oldalról, de a büntető jogi felelősség oldaláról is biztosított. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) ugyanis a hűtlen kezelés minősített eseteként szabályozza azt, ha a gondnok – meghatározott körülmények között – e minőségében tanúsít a gondnokolt vagyonában kárt okozó magatartást (lásd: Btk. 376. §).

Budapest, 2022. április 5.

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

- [36] A párhuzamos indokoláshoz csatlakozom.

Budapest, 2022. április 5.

Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: III/106/2022.

• • •